

„Труба”: чи буде світ в кінці тунелю?

Роман „Труба” Анатолія Крима, що вийшов цього року у видавництві „Самміт-книга”, спричинив значний резонанс у соціокультурному просторі не лише України, а й сусідніх з нею держав. Про це свідчить ряд схвальних відгуків, серед яких – відомого сучасного російського письменника Віктора Єрофєєва, який поряд з іншими досягненнями твору, відмічає його консолідуючу роль в житті нашої держави.

Політична сатира, що є малопоширеним явищем в сучасному літературному процесі, здебільшого репрезентована низькопробними поетичними зразками, розташованими в мережі Інтернет. Через те, більшої ваги набуває художня майстерність, з якою А. Крим опановує цей жанровий різновид.

Безперечним є гостросатиричний спосіб художнього відображення дійсності в романі. Умовно-фантастична, критична ситуація, в якій опиняються герої роману, спрямована на викриття найбільочіших вад суспільно-політичного українського сьогодення і допомагає письменникові якнайкраще розкрити характери художніх образів. Державний військовий переворот змушує найвищих можновладців спуститися в газову трубу, що пролягає територією України та нею подається блакитне паливо з Росії в країни Європи. Потрапивши в підземелля, герої постають перед вибором подібним до того, перед яким постійно перебуває Україна: в якому напрямку рухатися, кому віддати певного роду пріоритет: північному сусідові чи Євросоюзу. Художній простір труби є фантастичним, і як зазначають самі герої, ніби потойбічним, в якому існує власна внутрішня інфраструктура, постійні загадкові мешканці (цигани, котрі торгують імпортованими товарами; скрипаль Ізя, який живе у клітці; впливовий олігарх Харитончик, котрого зачинила в трубі лідерка однієї з політичних партій, і він став газовим

наркоманом). Колориту радянської епохи надає простору труби співробітник КДБ Булавкін, якого 30 років тому було відправлено сюди з метою догляду та її охорони. Поведінка, система мислення цього героя, мовлення, гасла, що він виголошує, з точністю відбивають особливості свідомості радянської людини, яка свято вірить в основоположну роль партії та країни в житті кожного та беззастережно виконує всі їхні настанови навіть всупереч власним інтересам. Йому важко повірити у правдивість розповіді про всі ті зміни, які відбулися в країні за останні двадцять років, і тому його свідомість радше повірить у дію таємного плану „Люзія”, який мав запусити Радянський союз як засіб боротьби з політичними противниками. Поєднанням сучасного та радянського складників часопростору труби письменник досягає гротескного ефекту, що особливо підкреслює абсурдність ситуації, яка склалася, та нашого буття на відміну від цивілізованих країн, що справедливо підкреслив В. Шкляр у відгуку на розглядуваний роман.

Іронічний погляд автор звертає і на той факт, що навіть життя в трубі є політизованим: постачання газу в ній залежить від політичних рішень, які прийняті на поверхні, в результаті чого перекриваються крани на догоду тому чи іншому колу державців; стіни труби обклеєні передвиборчими плакатами й гаслами лідерів партій, що підкреслює їхню загальну безглуздість. Дія двох видів художнього часу в романі (на поверхні – конкретно-історичного, а в трубі – авантюрно-побутового) надають сюжетові динамічності. Важливим в авантюрно-побутовому часі труби стає хронотоп дороги, в якому найповніше розкриваються характери героїв та ставлення одне до одного, їхні стосунки.

Легкість впізнання в художніх образах роману лідерів сучасної політичної еліти обумовлюється характерним для того чи іншого народного обранця особливостями мовлення, змістовою наповненістю якого є всім відомі лозунги, що чи не кожного дня лунають з телеекранів, трибуни Верховної Ради та є своєрідною „візитівкою” політичних лідерів (постійне

привселюдне „декламування” культурних цінностей українців характерне для президента Гоцуленка; помилки у доречності використання певного терміну або прізвища видатної особи в заданому контексті – для лідера опозиції Купоросова тощо). Окрім цього, під пильною увагою автора перебувають як загальновідомі, так і „втаємничені” факти з життя його політичного бомонду. Майже кожен із героїв наділений прізвиськом, яке акцентує або на тому, яким чином він здобув свій фінансовий капітал (голова президентської адміністрації Костя-контрабас), або внаслідок певних дій політичного характеру, спрямованих вплинути на думку суспільства (опозиціонерка Зінка-дискотека). Характерним є те, що автор не намагається подати представників влади й опозиції як образи-антиподи, а наголошує на недоліках обох політичних груп.

Достовірності викладеним подіям надає наративна структура твору, що характеризується наявністю Я-розповідача, який є активним учасником подій роману. Сюжетна лінія його розвивається за жанровими законами казки, де головний герой, який на початку твору був далеко не ідеальним, пройшовши ряд випробувань, зустрівши багато перешкод на своєму шляху до щастя (зокрема, особистого), врешті, перетворюється й духовно, і фізично (пластична операція) та за фантастичним збігом обставин, одружується зі своєю коханою, стає мільонером.

Із огляду на соціально-політичні події останніх років однією з актуальних у романі є проблема газу як продукту, що став невід’ємною частиною життя кожного. Газ як найвища цінність, що не може порівнятися ні з якими грошима та стає життєво необхідним наркотиком, за ковток якого людина здатна на все, що автор підкреслює сатиричним висловлюванням: „ – Надо свыкнуться с мыслью, что без газа жизни нет! Ни там, наверху, низдесь, внизу. Без еды, без работы, развлечений, семи и даже – не дай бог! – без водки жизнь возможна, без газа – нет!”

Уже сама назва роману є символічною. Різні варіанти її трактування зумовлені полісемантичністю лексеми „труба”, чим автор активізує читацьку

рецепцію. З одного боку, вона є складовою частиною фразеологізму „справа-труба”, на означення того, що, враховуючи бездарну, некомпетентну політику, яка проводилась в Україні останнім часом, справи держави та її громадян дуже погані. З іншого – виступає у творі у своєму прямому значенні – газова труба, що стала предметом багатьох зовнішньополітичних дискусій та конфліктів. Доля України як держави практично зводиться до особливостей функціонування газопроводу. З огляду на те, що герої, які потрапляють в середину неї, стають фактично газовими наркоманами, котрі смертельно бояться зробити ковток свіжого повітря, письменник акцентує увагу на тій задушливій для здорової людини ситуації, в якій опинилася влада, а разом із нею і весь народ. Зважаючи на саму форму реалії, автор наштовхує нас на думку про те, що вона не є безкінечною, і вихід із неї, врешті, існує. Але тут кожен має визначитися для себе особисто: чи залишатися в цій задушливій, затхлій атмосфері „труби”, чи, принаймні, спробувати рішуче відмовитися від цього, наповнивши свої легені чистим повітрям. І чи можливо взагалі після подібної соціально-політичної „залежності” повернутися до нормального життя?! Це питання автор залишає відкритим на розсуд читачеві.